



La gestió ramadera al Parc del Montnegre i el Corredor

Lídia Guitart Xarpell¹ i Mireia Vila Escalé²

¹ Associació de Propietaris del Montnegre i el Corredor

² Parc del Montnegre i el Corredor, Diputació de Barcelona

Resum: En el Parc del Montnegre i el Corredor es practica el silvopastoralisme (pastura en zones boscoses arbrades) des de fa molts anys, antigament lligat a la transhumància i actualment a través de 12 pastors professionals que hi tenen ramats permanentment. Pasturen unes 9.500 hectàrees amb uns 3.300 caps de bestiar. Els ramats generalment són mixtos d'ovella ripollesa i algunes cabres de raça barrejada per carn, també hi ha alguns ramats de cabra per a carn i llet. El maneig es fa a través del guiatge del ramat pel pastor segons la disponibilitat d'aliment. El silvopastoralisme aporta una gran varietat de beneficis a la societat, però la seva viabilitat és molt difícil ja que factors com la disponibilitat d'aliment, les sequeres, la pressió urbanística i la baixa rendibilitat econòmica situen aquesta activitat en una situació precària. En aquest context, el 2021 es va crear l'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor per tal de donar suport als pastors existents i millorar la seva situació. Aquesta, amb el suport tècnic de l'Associació de propietaris del Montnegre i el Corredor ha realitzat diverses tasques per a la valorització de l'ofici i el seu producte. Actualment l'espai protegit i l'Associació treballen pel desenvolupament del Pla Estratègic de Ramaderia Semiestensiva en l'àmbit del Parc. Finalment, es mostra com exemple el pasturatge en una finca pública (Can Bosc de Dosrius) i privada (Can Plana de Vallgorguina) dins de l'àmbit del Parc.

Summary: LIVESTOCK MANAGEMENT IN MONTNEGRE-CORREDOR PARK. – In the Montnegre-Corredor Park, silvopasture (pasture in wooded areas) has been practised for many years. It was formerly linked to transhumance and is currently performed by twelve professional shepherds who have herds there permanently. These herds with 3,300 head of livestock pasture about 9,500 hectares. The herds are generally mixed, with Ripolles sheep, some goats of mixed breed for meat and some goats for meat and milk. The shepherds manage the herds by moving them according to the availability of food. Silvopasture provides a wide variety of benefits to society, but its viability is threatened by factors that place it in a precarious situation, such as food availability, drought, urban pressure and low economic profitability. In 2021 the Association of Shepherds of Montnegre and Corredor was created to support the current shepherds and improve their situation. With the technical support of the Association of Owners of Montnegre and the Corredor, the Association has carried out various tasks to enhance this job and its products. The protected area and the Association are currently working on the development of the Strategic Plan for Semi-Extensive Livestock Farming in the Park. Finally, grazing on a public (Can Bosc in Dosrius) and private (Can Plana in Vallgorguina) property within the Park are shown as an example.

El Parc del Montnegre i el Corredor

Els massissos del Montnegre i el Corredor formen part de Serralada litoral catalana, a les comarques del Maresme, Vallès Oriental i la Selva. El Montnegre comprèn la part d'aquesta serralada que va des de la desembocadura de la Tordera fins a la riera de Vallgorguina. El Corredor, la que s'estén d'aquesta darrera riera fins a la d'Argen-tona (fig. 1).

Una gran part dels dos massissos (46% de la seva superfície forestal) forma part de la Xarxa Natura 2000 sota la denominació de Serres del Litoral Septentrional i les 15.000 ha –el 90% de les quals

privades– són gestionades per la Diputació de Barcelona en col·laboració amb els 13 municipis que en formen part i amb la participació de diversos sectors implicats.

El Montnegre sobrepassa lleugerament el 750 metres d'altitud i és una muntanya abrupta amb pendents superiors al 60% en les zones més altes, mentre que el Corredor arriba gairebé als 640 metres i té un relleu més suau i accessible. El substrat és majoritàriament silici i presenta un clima mediterrani suau.

Totes dues muntanyes comparteixen una vegetació en què l'alzina, l'alzina surera i el pi pinyer són dominants, més abundants les dues primeres

contribució en la prevenció d'incendis forestals, ja que mantenen la discontinuïtat necessària entre l'estrat arbrat i el sotabosc disminuint així el risc de focs de capçada; o la conservació de la biodiversitat i la millora d'hàbitats perquè mantenen zones d'espais oberts entre zones boscoses que d'altra manera serien abandonats contribuint en la preservació de la biodiversitat associada en aquest tipus d'espais. A més, el silvopastoralisme permet fixar persones al territori, enforteix el sector primari i fomenta la bioeconomia circular, ja que permet aprofitar un recurs generalment no aprofitable, el sotabosc, per a generar productes alimentaris.

Tanmateix, hi ha diversos factors que condicionen la viabilitat d'aquesta pràctica fent que el seu desenvolupament no sigui fàcil. En primer lloc, els factors ambientals i derivats de l'entorn com la climatologia, l'orografia de la zona, els cursos d'aigua i la qualitat i quantitat de recursos farratgers condicionen la disponibilitat d'aliment i aigua així com la capacitat de mobilitat del bestiar. Aquest fet fa que en moments crítics, com la sequera prolongada dels últims anys, hi hagi una menor disponibilitat de recursos farratgers que obliga els pastors a dependre més dels complementos alimentaris i disminueix la producció de xai i cabrit. Els recursos farratgers també estan lligats a l'aptitud de cada tipus de bestiar i raça per alimentar-se de diferents recursos, fet que fa que un tipus de bestiar sigui més o menys idoni per a una zona concreta; i les necessitats alimentaries del ramat segons si són cries, mares, etc. En segon lloc hi ha els factors que afecten la gestió ramadera derivats de l'estructura de la

propietat de les zones de pastura (pública, privada, finques més petites o grans), infraestructures (coberts, tancats, abeuradors), zones prioritàries per a la prevenció d'incendis que calen pasturar, que hi hagi una gestió forestal prèvia que permeti la transibilitat, etc. Finalment, trobem els factors econòmics i socials, els quals són els que més limiten el desenvolupament de la tasca de pastor. En són alguns exemples: els costos de dur a terme l'activitat els quals no es veuen compensats per la venda del producte; la manca de relleu generacional; el lligam amb la feina; la dificultat d'establiment; manca de reconeixement o els conflictes amb altres usuaris del massís (gossos deslligats o vehicles motoritzats); la pressió urbanística en les zones de pastura. Aquest fet fa que actualment els calgui l'ajuda provinent de les subvencions per a desenvolupar la seva activitat i que molts es plantegin abandonar.

En aquest context, l'any 2018, el Parc del Montnegre i el Corredor va promoure un estudi realitzat per l'Associació de Propietaris del Montnegre i el Corredor amb l'objectiu de conèixer l'estat de les explotacions ramaderes que practiquen silvopastoralisme al Montnegre i el Corredor. La informació obtinguda d'aquest estudi i actualitzada aquest any 2024 ens mostra que al massís hi trobem 12 pastors professionals que pasturen unes 9.500 ha (6.500 dins del Parc del Montnegre i el Corredor) de les 33.000 ha pasturables del massís amb uns 3.300 caps de bestiar. Cal tenir en compte que aquestes 9.500 ha no estan constantment pasturades sinó que és l'àmbit de pastura on els pastors guien el ramat segons la disponibilitat d'aliment (fig. 2).

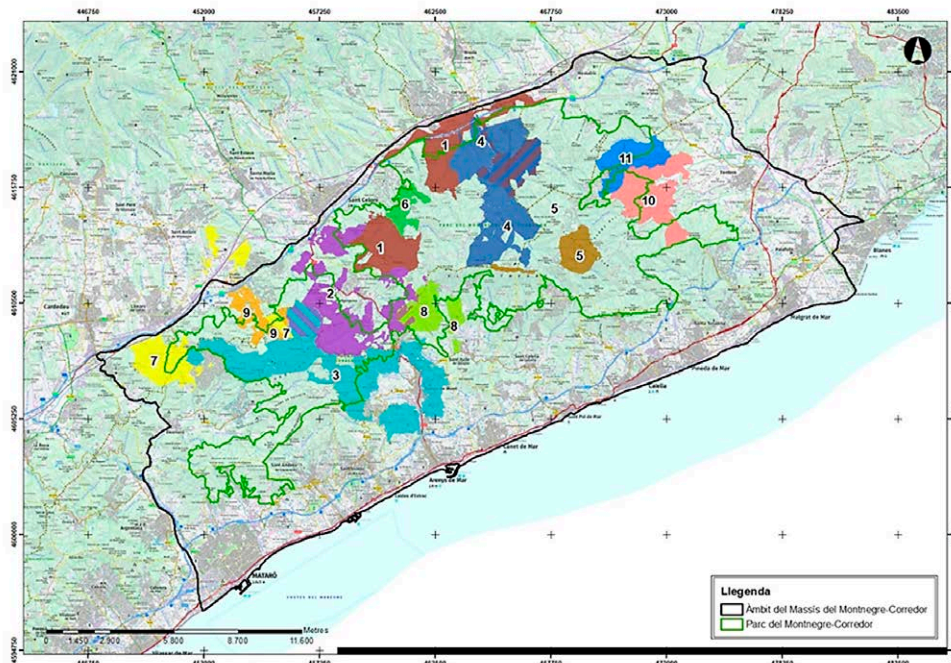


Figura 2. Zones de pastura en l'àmbit del massís del Montnegre i el Corredor a l'any 2018.

L'origen de les explotacions és molt divers, sent l'explotació més antiga de l'any 1969 i havent-n'hi d'actuals iniciades el 2022, i la majoria tenen aquesta activitat com a principal (64% dels ramats). El rang d'edats dels pastors és variat havent-hi almenys unes 4 explotacions gestionades per pastors de menys de 50 anys i les dones joves tenen cada cop més presència en l'ofici (un 25% dels pastors són dones actualment). L'ofici de pastor requereix una gran vocació a causa de la seva exigència horària i física, de manera que alguns ramaders els cal contractar un pastor en nòmina. Aquests, són generalment provinents d'altres països amb tradició ramadera on han adquirit aquesta experiència tot i que també hi ha alguns casos de pastors formats a l'Escola de Pastors.

Els ramats estan formats per: set mixtos d'ovella i cabra destinats a carn –essent un d'ells ecològic–, dos de cabra per carn, dos de cabra per llet i un de vaca per carn. La carn es ven a carnisseries i restaurants, i la llet a formatgeries. Pel que fa a la llana, antigament molt apreciada, actualment no té una sortida clara i definida. Les races presents són l'ovella ripollesa, cabra malaguenya o de Rasquera i vaca bruna. Els ramats mixtos d'ovella i cabra estan formats per unes 300-600 caps d'ovella i 20-70 cabres, i les cabres de llet i carn formen ramats de 75-200 caps. Veiem que la majoria de ramats presents en el massís són els mixtos. L'ovella i la cabra, com que tenen una constitució i unes preferències alimentàries diferents es complementen molt bé. Així, les cabres solen centrar-se en aquells

arbustos més alts i les ovelles en la vegetació més baixa o herbàcia.

Les zones de pastura consten principalment de bosc alternat amb alguns cultius propis de farratges o pastures naturals. Els boscos de frondoses són els més valorats a causa de la producció d'agllans o castanyes, mentre que les pinedes, on la producció de fulles i de fruit comestible és escassa, tenen un valor menor. Els pastors també prefereixen pasturar en zones on s'ha fet un tractament silvícola previ a causa de la seva millor transitabilitat i la disponibilitat de fullaraca i agllans a l'abast del bestiar. Alguns pastors pasturen franges d'urbanitzacions. Tot i així, solen ser zones on l'aliment disponible no és tan bo o abundant i sovint hi poden haver confrontacions amb gossos i veïns. Els ramats també s'abasteixen de complements alimentaris (farratges dels cultius o pinso) en moments de mal temps, poc aliment a les zones de pastura o per a les mares i a les cries.

En el mateix estudi es van avaluar els recursos farratgers dels massissos i s'observà que el 80% tenen un potencial pastoral entre mitjà i baix (a causa de l'escassetat d'espais oberts i la presència destacable de pinedes de pi pinyer) sent capaç de suportar una càrrega ramadera mitjana potencial de 0,84 caps d'ovi-cabrum/ha any (fig. 3). Tot i així, aquests valors són solament orientatius ja que no es té en compte la càrrega ramadera instantània (més elevada i determinada pel pastor) de fer passar el ramat per una zona concreta durant un cert temps.

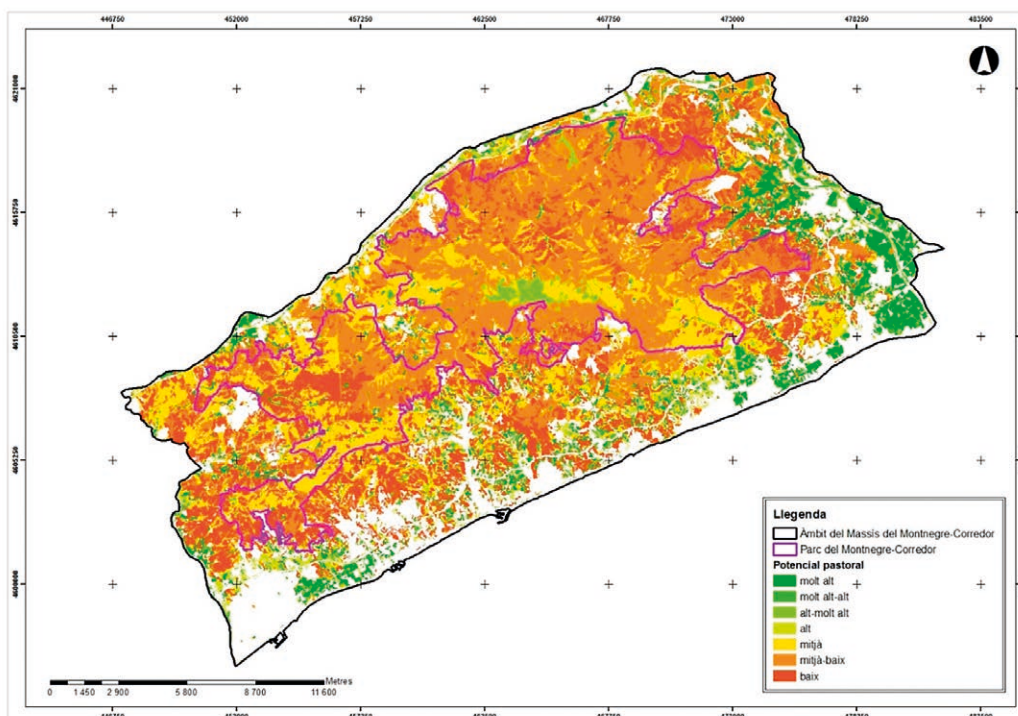


Figura 3. Mapa del potencial pastoral al massís del Montnegre i el Corredor per a tota la superfície pastorable, de molt alt (verds) a baix (vermell).

A més de les zones de pastura, per al desenvolupament del maneig ramader calen les següents infraestructures: un cobert on el bestiar passa la nit i els dies de pluja, i que serveix també per a refugiar les mares i les cries i els individus malalts; tancats per a deixar anar el ramat en cas de no poder sortir a pasturar; i abeuradors generalment basses i cursos d'aigua naturals, molt limitats a l'estiu quan l'aigua és escassa.

En l'àmbit econòmic, els costos es troben formats principalment per sous de personal, complements alimentaris i lloguer de maquinària per a la gestió dels cultius. Els ingressos, d'altra banda, provenen de la carn i les subvencions. La llana és un producte deficitari ja que s'esquila, però no se'n fa un ús posterior. Amb tot, la majoria d'explotacions són deficitàries encara que la majoria no porten una comptabilitat detallada de l'explotació. Aquest fet, juntament amb el fort lligam de l'ofici i la manca de relleu generacional fa que un terç de les explotacions del 2018 plantegessin el seu abandonament.

En conclusió, actualment el silvopastoralisme és molt present al massís del Montnegre i el Corredor, tot i així, tot i que és una activitat molt beneficiosa per al conjunt de la societat, la baixa rendibilitat econòmica, el fort lligam, la dependència dels recursos farratgers i de la climatologia, la pressió urbanística, etc. fan que es tracti d'una activitat en perill de desaparèixer al nostre massís. Accions de suport als ramaders des de l'Administració (ex. reducció de la burocràcia, pagament per serveis ambientals, etc.) com des de la societat en general (ex. compra de producte local, valorització de l'ofici) són necessàries per a facilitar el desenvolupament del silvopastoralisme i millorar-ne la viabilitat.

L'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor

L'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor és una Associació sense ànim de lucre fundada el 2021 amb l'objectiu d'agrupar i donar suport als pastors presents al massís (fig. 4). L'entitat va sorgir de les trobades pel desenvolupament de l'estudi del 2018 on els pastors, amb el suport del Parc del Montnegre i el Corredor, van considerar la necessitat d'establir-se com a associació per tal de poder dur a terme accions que permetessin millorar la situació dels pastors en el massís.

El seu àmbit d'actuació són els termes municipals dels 22 municipis afectats pel massís del Montnegre i el Corredor. En poden formar part totes les persones físiques i jurídiques que: practiquin una activitat ramadera inclosa en el règim semiextensiu o extensiu de manera professional i desenvolupin part de la seva activitat (almenys dos mesos a l'any) en l'àmbit d'actuació de l'associació.

Actualment, l'associació està formada pels 12 pastors professionals presents en el massís dels



Figura 4. Logo de l'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor.

quals cinc efectuen Venda de Proximitat de Circuit Curt.

Els objectius de l'Associació són:

1. La representació, defensa i promoció dels interessos dels pastors del Montnegre i el Corredor davant les administracions.

2. El foment de la col·laboració entre els pastors i altres actors del territori (propietaris forestals, societat).

2. L'impuls del pasturatge i el silvopastoralisme, i el suport per al seu establiment, desenvolupament i manteniment.

3. La promoció dels productes derivats del pasturatge.

4. El foment i posada en valor d'un pasturatge sostenible amb el seu entorn i la difusió dels beneficis a la societat.

5. La millora, conservació i promoció d'hàbitats i biodiversitat de les zones pasturades del Montnegre i el Corredor.

6. El foment de la prevenció d'incendis forestals a través del desenvolupament de la seva activitat.

7. La innovació i la millora del coneixement del pastoralisme a través del desenvolupament d'estudis, projectes, proves pilot, trobades, debats, etc.

L'Associació de pastors té un fort vincle amb l'Associació de propietaris del Montnegre i el Corredor que proporciona el suport tècnic a l'Associació de pastors per a totes aquelles accions relacionades amb l'activitat ramadera i forestal. Aquest vincle propicia una interacció directa entre pastors i propietaris el qual permet una millor facilitat d'accés dels pastors a les zones de pastura, i una millor coordinació entre la realització d'actuacions forestals destinades a la prevenció d'incendis i un posterior manteniment d'aquestes zones mitjançant silvopastura.

Fins al moment l'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor i l'Associació de propietaris del Montnegre i el Corredor han realitzat les següents accions en relació a la gestió ramadera en el massís:

2018. Estudi "Diagnòstic de la viabilitat de les explotacions ramaderes i estudi de les unitats de pastura de l'àmbit del Parc del Montnegre i el Corredor". Diputació de Barcelona.

2019. Projecte "Aproximació de la productivitat de zones de pastura des d'una vessant multi-



Figura 5. Ramat de Can Bosc en la jornada del passat 20 d'abril.

funcional". Creació Grup operatiu AEI. Generalitat de Catalunya.

2020-2024. Ajuts a la gestió forestal sostenible. Manteniment d'àrees estratègiques de baixa càrrega de combustible. Generalitat de Catalunya.

2023-2024. Ajut destinat a la promoció, el foment i la comercialització del producte de proximitat. Generalitat de Catalunya.

2024. Campanya promocional del producte dels pastors del Montnegre i el Corredor "Som pastors i amb tu som i serem".

A més, fins al moment l'Associació ha participat en més de 15 xerrades i debats, a quatre articles de premsa i quatre programes de ràdio divulgant la seva tasca. També és present a les xarxes socials i disposa d'una web on es poden conèixer els ramats i es pot comprar el seu producte (<https://www.asspastorsmco.org>).

Pla estratègic de pastura semiextensiva del Montnegre i el Corredor

L'any 2024 l'Associació de propietaris, l'Associació de pastors i el Parc del Montnegre i el Corredor estan treballant pel desenvolupament d'un Pla estratègic de la ramaderia semiextensiva del Montnegre i el Corredor amb els objectius de: 1) analitzar la situació de la ramaderia semi-extensiva de l'espai protegit en el nou context ambiental, social i econòmic; 2) establir objectius estratègics per ajudar a mantenir viable aquesta activitat primària, i 3) definir eixos i accions a emprendre per

valoritzar la ramadera semiextensiva de manera compatible amb la preservació i conservació de l'espai natural protegit.

Permetrà establir les bases per poder establir un pla de treball i unes prioritats a l'hora d'aplicar a línies de subvenció específiques de la Diputació de Barcelona per part de l'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor.

Exemple de pasturatge en finca pública: concessió de pastures Can Bosc

La finca de can Bosc i ca l'Arenes és situada a Dosrius i té 506 hectàrees, de les quals 57 ha poden pasturar. Si bé majoritàriament la superfície de la finca es compon de bosc, també inclou 12 ha de pastures, 3 ha de prats i 32 ha de franja de protecció contra els incendis. Una part d'aquestes pastures es consideren seminaturals perquè no se sembren i tenen un elevat valor ecològic (Paisatges Vius, 2020). Des de l'any 1977 que la Diputació de Barcelona gestiona aquesta finca i la masia de Can Bosc –datada del 1568– arran de la donació al seu favor per part de la Fundació Belloch-Pozzali.

El pastor veterà Antoni Soler, amb el sobrenom de Pitxon, és qui gestiona les pastures de can Bosc amb el seu ramat; tanmateix aquestes pastures no li són suficients i també utilitza altres pastures d'Arenys de Munt (fig. 5). L'atorgament de llicència d'ocupació temporal per aprofitar les pastures es fa a través d'una adjudicació mitjan-



Figura 6. Ramat de Can Plana en la jornada del passat 20 d'abril.

çant un procediment de concurrència que es tramita amb una periodicitat quadriennal.

S'hi admeten 500 caps d'ovella i/o cabra i la contraprestació és el manteniment de la franja de protecció inclosa en el pla d'ordenació forestal de la finca; de forma que el balanç econòmic es considera nul. La promoció de l'aprofitament de les pastures té com a objectius: incentivar el control del combustible forestal no mecanitzat, la consolidació de pastures, el manteniment de la biodiversitat associada a la conservació d'espais oberts, i la promoció d'una activitat econòmica associada a una activitat compatible amb la conservació del territori.

Exemple de pasturatge en finca privada: Can Plana

A la finca Can Plana s'hi practica el silvopastoralisme lligat a la família des dels anys 80. Antigament practicaven la transhumància cap a Taveret, fet que van haver de deixar (fig. 6).

Actualment, el silvopastoralisme no és l'activitat principal de la finca, dedicada a l'educació ambiental i el turisme rural, sinó complementària tal i com ho és l'activitat forestal. És un exemple

de finca amb diversificació d'activitats. La Carme Plana, al capdavant de l'explotació és també la presidenta de l'Associació de pastors del Montnegre i el Corredor. Pasturen diverses zones entre Vallgorguina, Sant Celoni i Arenys de Munt. El ramat està format per uns 200 caps d'ovella ri-pollesa i 30 cabres de races barrejades. El pasturatge rotacional que practiquen alterna la pastura de zones boscoses amb la pastura de cultius tot l'any. Els cultius els gestionen íntegrament per al pasturatge, alguns segats i d'altres aprofitats directament a dent. Quant a infraestructures disposen d'un tancat i dos coberts. Pel que fa a abeuradors, fora del corral el bestiar beu l'aigua de rius i rieres. La producció de carn és variable i la seva venda és fa generalment a carnisseries, tot i que ja comercialitzen també en venda directa (<https://asspastorsmco.org/can-plana/>)

Bibliografia

- Guitart, L. 2021. Diagnòstic de la viabilitat de les explotacions ramaderes i estudi de les unitats de pastura de l'àmbit del Parc del Montnegre i el Corredor. Diputació de Barcelona.
- Paisatges Vius. 2020. Avaluació dels prats seminatural del Parc del Montnegre i el Corredor.